

виконавської самоорганізації, на основі яких особистість набуває досвіду організації планомірних виконавських дій, що забезпечує психологічний комфорт та впевненість у власній поведінці.

Література

1. Большая советская энциклопедия : в 30 т. / [гл. ред. Прохоров А.М.] – М.: Советская энциклопедия. – Т.8 – 1975.
2. Гончаренко С.У., Володько В.М. Проблеми індивідуалізації процесу навчання // Педагогіка і психологія / С.У.Гончаренко, В.М.Володько. – 1995. – № 1. – С.25 - 36
3. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка у запитаннях і відповідях Навч. посіб. / А.І.Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. - К.: Знання, 2006.
4. Мільто Л.О. Гуманістична модель особистісно зорієнтованих технологій // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики / Л.О.Мільто, Ред. кол.: Н.В. Гузій (відп. ред.) та ін. – Вип. 3. – К., 1999.
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М.Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274с.
6. Сухомлинский В.А. Воспитание и самовоспитание / В.А.Сухомлинский // Избранные произведения: в 5 т. – К., 1980 – Т.5. – 678с.

УДК 7.012:81.374

Вдовченко В.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ ТА ПОНЯТЬ ДЛЯ ТЕЗАУРУСА З ОСНОВ ДИЗАЙНУ

В статье проанализированы теоретические основы создания терминов и понятий для тезауруса по основам дизайна. Охарактеризованы особенности дифференцированного отбора понятийно-терминологического аппарата учебного комплекта «Основы дизайна» для учащихся профильной школы с целью формирования у них видповидного Для достижения этой цели использованы академические и энциклопедические издания словарей с переводом с английского и немецкого, русского языков.

Ключевые слова: художественно-проектная культура, художественно-проектная образование, тезаурус, терминосистема дизайна.

The article analyzes the theoretical principles of the establishment of terms and concepts for the design of the foundations of a thesaurus. The features of differentiated selection of concepts and terminology of academic set of "Principles of Design" for students of specialized schools with the purpose of nyhvidpovidnoho To achieve this, applied academic encyclopedias and dictionaries of translation from English and German to Russian.

Keywords: art and design culture, art and design education, thesaurus, terminological design.

Терміни з основ дизайну (далі – ОД), слова або словосполучення, що застосовуються на профільному рівні у загальноосвітніх навчальних закладах (далі – ЗНЗ) виражають поняття з галузі дизайну і мають більш детальніші та теоретичні визначення (дефініції) в архітектурній, технічній, мистецькій, психологічній, а з другої пол. ХХ ст. і в дизайнерській літературі України. Після введення на державному рівні в 2008 р. навчального предмету «Основы дизайна» в профільну старшу школу, у результаті фундаментальних та прикладних досліджень введено дизайнерські терміни та визначення в навчальні програми, підручники та посібники з основ дизайну для профільної школи. Тезаурус майбутнього дизайнера почав формуватися із термінів та понять архітектурних словників, технічних словників, словників з дизайну та ергономіки, дизайнерських та мистецьких словників, наукових праць з технічної естетики та дизайну, навчальної літератури.

На перший погляд, дизайнерський термін, співвідноситься тільки із поняттям художнього та технічного проектування. Як першоелемент художньо-проектного знання

дизайнерський термін слугує його знаковою моделлю, репрезентованою у звуковій і літерній формах. Після більш глибокого аналізу дизайнерських термінів, їх дефініцій у «ДСТУ 3899-99 Дизайн і ергономіка. Терміни та визначення» переконуємося у тому, що дизайнерські терміни, як синтез різних галузей знань, за їх приналежністю спочатку належали до архітектури, образотворчого мистецтва, художнього проектування, техніки, фізіології та менеджменту, кольорознавства.

Із вищезазначеного доходимо висновку, що дизайнерський тезаурус є за змістом синтезованою галуззю, яка відображає відносини людини з різними сферами життєдіяльності. За системоутворюючий чинник для структури змістових ліній навчальної проектно-технологічної діяльності обрано п'ять сфер життєдіяльності людини, які ми узгодили із 6 видами дизайну, див. табл. 1. Розроблені, дидактично обґрунтовані у 2001–2015 рр. навчальні програми з ОД мають грифи МОН України.

Таблиця 1

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ СФЕР ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ВИДІВ ДИЗАЙНУ

Сфери життєдіяльності	Види дизайну
Людина – природа	Ландшафтний дизайн
Людина – художній образ	Дизайн середовища
Людина – сфера обслуговування	Дизайн костюма
Людина – техніка	Промисловий дизайн
Людина – знаки інформації	Графічний дизайн; WEB-дизайн; дизайн реклами

Дизайнерські терміни та поняття є нормою, еталоном для використання їх у науковій та освітній царині дизайну, в практиці навчальної і фахової дизайн-діяльності. У сфері національної неперервної художньо-проектної освіти дизайнерські терміни досліджуються системно вченими науково-дослідних інститутів НАПН України. Відповідно до вікових особливостей учнів ЗНЗ, визначених віковою психологією, педагогічною психологією, дидактично обґрунтовано нами вводяться терміни та поняття з ОД у навчальний процес, диференційовано для кожного рівня неперервної художньо-проектної освіти на пропедевтичному рівні у 5-7 кл., допрофільному рівні у 8-9 кл., профільному рівні у 10-11(12) кл.. Диференційовані для кожного рівня дефініції дизайнерських термінів формулюються та обґрунтовуються під час дидактичних досліджень у основній та старшій профільній школі, що задокументовано у звітах «Анотованих результатів науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України. Після наукового обґрунтування терміни та поняття з ОД вводяться до наукового обігу через нормативні документи (державні освітні стандарти), навчальну та методичну літературу (навчальні експериментальні програми, схвалені Інститутом педагогіки НАПН України, навчальні програми із грифом МОН України), посібники, підручники, наукові та методичні публікації.

Сучасні терміни та поняття з ОД, щорічно запроваджувані до наукового обігу національної системи неперервної художньо-проектної освіти, уже давно на професійному і фаховому рівнях функціонують у галузі дизайну, але незафіксовані поки-що в педагогічному академічному лексиконі, в освітніх галузях «Мистецтво» та «Технології», Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти.

Нові терміни та поняття з ОД, введені в профільний рівень художньо-проектної освіти уже мають науковий характер, оскільки обґрунтовано вживаються у висвітленні результатів педагогічних досліджень національного рівня, що подано в наших наукових публікаціях.

У науковій педагогічній літературі, яка віддзеркалює динамічний процес невпинного формування художньо-проектного знання, терміни та поняття з ОД мають різні аспекти вивчення одного й того ж терміна або поняття у різних видах дизайну. При цьому варто пам'ятати, що дизайнерські терміни та поняття є одиницею термінологічної системи художньо-проектної культури України, а відтак і тезауруса з ОД школярів ЗНЗ та їхніх дизайнерів-педагогів.

Поряд із власне дизайнерськими термінами, які є узагальненим позначенням поняття мисленнєвого художнього образотворення та його словесного, графічного і предметно-

пластичного втілення (опис, колірно-графічна візуалізація, графічна та предметно-пластична модель, пошуковий макет, дослідний зразок та ін.) у технічній документації (дизайнерській складовій) широко використовується номенклатура — система специфічних назв конкретних об'єктів, що займаються дизайн-діяльністю та її репрезентують.

Кожен дизайнерський термін характеризується за походженням, семантикою, системними зв'язками, граматичною структурою, способом термінотворення та функційними параметрами. За походженням він може бути питомим (дизайнерська концепція, дизайнерський центр, дизайн-освіта) або запозиченим — дизайн-бюро (франц.), монограма (нім.). На основі поєднання національних та запозичених термінів і терміно-елементів утворено значну кількість термінологічних одиниць (дизайнерський задум, дизайнерське рішення, дизайнерський проект, дизайнерський продукт, дизайнерський погляд, дизайнерський аналіз, психологія дизайн-діяльності, дизайнерська творчість, корпоративний стиль).

Особливий тип запозичень — інтернаціональні терміни латинського та грецького походження: абстрагування — (лат. *abstractio* — віддалення, відсторонення); фантазія, фантазування (гр. *phantasia* — уява, вигадка) та ін., які були засвоєні багатьма мовами.

Терміни у межах терміносистеми дизайну вступають у певні системно-сміслові зв'язки: родовидову (фахівець з художнього конструювання — дизайнер; проект — дизайн-проект — дизайнерський продукт); синонімічні (інсайт — осяяння, відкриття, винахід; гармонійний — естетичний — вишуканий — дизайнерський); антонімічні (симпатія, емпатія — антипатія /в дизайні одягу/; ергономічно — неергономічно; об'єктивна оцінка — суб'єктивна оцінка). Абсолютно тотожні за значенням терміни є дублетами (користувач — споживач). За структурою терміни можуть бути простими (слово) або складеними (словосполучення).

Термінологічні сполучення можуть бути дво-, три-, чотири і багатокомпонентними. Найбільш поширеними є дво- і трикомпонентні термінологічні сполучення: прикметник + іменник (ергономічна експертиза), іменник + іменник (художник-конструктор), прикметник + прикметник + іменник (художньо-естетичний цикл), іменник + іменник + іменник (дослідник психології творчості), іменник + прикметник + іменник (метод художнього проектування), дієслово + іменник (проводити експертизу), дієслово + прикметник + іменник (визначати креативну складову) та ін. Багатокомпонентні сполучення термінів, позначаючи певне дизайнерське поняття, являють собою нерозривну, достатньо мотивовану смислову єдність (стандартизовані вимоги для розробки технічних умов для інтер'єру офісних приміщень, складові дизайнерської документації для учнівського навчального проекту).

Термінологічні сполучення складаються із стрижневого і залежних (атрибутивних) компонентів, які уточнюють, конкретизують значення основного терміна (дизайнерська документація, художнє конструювання). Вони мають достатньо високий класифікаційний потенціал, виділяючи позначуване з ряду аналогічного за диференційними або додатковими ознаками і здійснюючи систематизацію понять за родо-видовим принципом. Наприклад, родова назва «дизайн» (сукупність дизайнерських підходів) —> видова характеристика (сфера дизайнерського проектування: дизайн ландшафту, дизайн середовища, промисловий дизайн, етнодизайн, дизайн одягу, веб-дизайн, графічний дизайн, дизайн реклами та ін.).

Словосполучення — найпродуктивніший спосіб сучасного термінотворення (3/4 дизайнерських термінів), який сприяє точності й однозначності термінології. Традиційними способами українського термінотворення є: афіксація (обмеження, розробник, підпорядкованість), безсуфіксний (задум), словоскладання (екодизайн), змішаний (машинознавство), спеціалізація загальноживаного слова (перенесення значення на основі метонімії або метафори): дзеркальне відображення контурів, закритий проект. Серед дизайнерських термінів і номенклатурних назв усе більшого поширення набувають скорочені форми — аббревіатури. Тенденцію до лаконічності термінології реалізують також терміни, утворені шляхом субстантивації (прикметник—> іменник): енергоємний, викреслений.

Дизайнерський словник постійно еволюціонує з розвитком архітектурної, мистецтвознавчої, науково-технічної, художньо-проектної сфер під час суспільно-

економічного підйому в процесі євроінтеграції. У його складі крім активно вживаної термінологічної лексики є слова, які вийшли з активного вжитку, т.зв. історизми й архаїзми (художник-конструктор, технічна естетика; в сучасній лексиці їм відповідають терміни — дизайнер, дизайн), креслення (документ, тепер — кресленник), карта (тепер — мапа), масштаб (тепер — мірило), та неологізми — термінологічні одиниці, якими іменуються нові дизайнерські поняття й явища (екологічний проект, наукоємне виробництво, євростандарти з промислового та графічного дизайну, Міжнародні стандарти ISO, IEC та EN).

Варто розмежовувати дизайнерський термін як цілком офіційну, загальноживану назву усталеного поняття і вузько професійні терміни — напівофіційні слова, сферою уживання яких є, як правило, усне щоденне професійне сленгове мовлення дизайнерів. Не можна вважати термінами також індивідуально-авторські неологізми, образні вислови, розмовні слова, терміноїди (“терміноподібні”), напівтерміни, які ще не сформувались і не набули чіткого термінологічного визначення, тому дизайнери використовують їх у своїх наукових і публіцистичних творах, усному мовленні (дизайнерський рівень, енергетичні поля на рекреаційній території парку в ландшафтному проекті, очистив робочий стіл /з документами на моніторі комп’ютера/)

Дизайнерська термінологія — історично сформована сукупність термінів, яка виражає систему понять з галузі художнього проектування і призначена забезпечувати специфічні потреби спілкування у сфері предметно-перетворювальної творчої художньо-проектної сфери, науки з художнього та технічного проектування і дизайнерської практики. Ця сукупність є спеціальним об’єктом вивчення у архітектурі, мистецтві та техніці (зокрема у теорії сучасної художньо-проектної діяльності, яка закладає ґрунтовний підмурівок художньо-проектної культури сьогодення), так і мовознавстві (насамперед у нових її галузях — термінознавстві /теоретичні основи вчення про термін і термінологічну систему дизайну/ і лексикографії /наука про теорію і практику укладання словників/).

Особливості терміносистеми дизайну обумовлені специфікою позначуваної художньо-проектної діяльності та понять з дизайну, їх неповторною історією розвитку у національній системі неперервної художньо-проектної освіти і державної мови.

Формування словника з дизайну в системі мови відбувається під впливом зовнішніх і внутрішньомовних чинників. На характер і динаміку його розвитку впливають конкретні суспільно-історичні умови: тип промислового виробництва.

Як і в будь-якій історично сформованій термінологічній системі, дизайнерській термінології притаманні як загальнолюдські мовні закономірності, так і національно-специфічні. Адже кожна національна мова має свою термінологічну систему для номінування дизайнерських понять, план вираження якої невіддільний від плану вираження даної мови.

Розвинені мови мають багатий термінологічний художньо-проектний фонд із давнім генеалогічним корінням, який за сприятливих історичних умов та широкого територіального і часового ареалу функціонування досягав високого ступеня розвитку. Він досить повно репрезентований у словниках та енциклопедіях різних типів: *класичних* – з архітектури; образотворчого мистецтва; декоративно-прикладного мистецтва; *новітніх* – з дизайну; дизайну і реклами та ін.

У процесі еволюції художньо-проектної діяльності термінологія з дизайну не тільки збагачується новими термінами на позначення новітніх проектних процесів і понять, але й постійно поглиблюється й удосконалюється усталений понятійний апарат та його словесне вираження. Кожному історичному періоду художньо-проектної культури, а з кінця XIX ст. і галузі дизайну – відповідає своя система понять і термінів, яка адекватно віддзеркалює певний етап розвитку проектних розробок, обсяг пізнаного й продуктивні на той час моделі та способи термінотворення.

Сучасна українська дизайнерська термінологія — це складна, широко розгалужена, відкрита, динамічна система найменувань в художньо-проектній діяльності, понять, інститутів, категорій. Вона ієрархічно структурована на підсистеми (галузі, підгалузі) і групи термінів (родо-видові, синонімічні) на основі логіко-сміслових зв’язків між поняттями.

Дизайнерська термінологія має ядро (основний термінологічно-дизайнерський фонд) і периферію (суміжні з дизайном ділянки), в яких під впливом екстралінгвістичних і власне мовних чинників постійно відбуваються певні лексико-семантичні зміни, процеси термінологізації і детермінологізації.

Лексичний склад, внутрішня будова і межі терміносистеми дизайну рухливі, відкриті, знаходяться в постійному розвитку і взаємодії з іншими терміносистемами, загальноновживаною і некодифікованою дизайнерською лексикою.

Небажаними явищами в дизайнерській термінології є: багатозначність, синонімія, дублетність, варіативність, омонімія, експресивно-стилістична забарвленість.

Основні напрямки унормування сучасної української дизайнерської термінології, диференційованої до рівня профільної школи – усунення кальок з російської мови і заміна їх власне українськими термінами.

Створення наукової теорії дизайнерського терміна і термінології сприяє реалізації практичних аспектів термінознавства з художнього проектування, спрямованих на розроблення принципів систематизації, упорядкування й уніфікації дизайнерської термінології, створення державних стандартів на терміни та термінологічні словосполучення, кодифікацію термінологічних одиниць у новому законодавстві України. Серед найважливіших теоретичних і прикладних проблем дизайнерського термінознавства варто виокремити такі:

- дефініція дизайнерського терміна та її види, – способи і засоби семантизації термінів із художнього проектування у словниках різних типів;

- структура і компоненти словникової статті у дизайнерських і лінгвістичних словниках;

- методика складання реєстру термінологічних одиниць на матеріалі фундаментальних досліджень та інших джерел;

- принципи і шляхи систематизації термінів у дизайнерських тезаурусах;

- створення комп'ютеризованого банку термінів дизайну;

- розроблення робочих програм для відбору, класифікації і систематизації термінологічного матеріалу (термінів, термінологічних словосполучень, терміноелементів);

- створення спеціалізованої інформаційно-пошукової системи;

- переклад дизайнерських термінів (для перекладних словників);

- способи ілюстрування термінологічного матеріалу;

- система посилань та умовних скорочень у словниках різних типів та ін.

Отже, теоретичні засади утворення термінів та понять з основ дизайну мають надзвичайно важливе значення для унормування дизайнерської лексики, оскільки тезаурус з ОД — це універсальний словник термінів наукової галузі з художнього проектування, який систематизує і репрезентує дизайнерські знання через структуру ключових понять художнього проектування, їх взаємовідношення та зв'язки. Створення дизайнерського тезауруса дає можливість компактно й доступно представити для огляду понятійно-смісловне поле термінології на профільному рівні у ЗНЗ, його системні відношення і структурні рівні;

- тезаурус з ОД — це і лексичний інструмент інформаційно-пошукових систем із дизайну за його видами. Якщо тезаурус використовується для автоматизованого пошуку дизайнерської інформації, він називається інформаційно-пошуковим. Це словник термінів-дескрипторів, що репрезентують понятійний склад дизайнерської системи і мають певну локалізацію у архітектурному, технічному та мистецькому полях, відповідно до внутрішніх логіко-семантичних відношень. Але в цілому він віддзеркалює суму накопичених знань про художнє проектування й категорії на логіко-понятійному і мовному рівнях. Принципової різниці між термінологічним та інформаційно-пошуковим тезаурусом немає, якщо термінологічний інструментарій останнього відпрацьований;

- тезаурус з ОД, що певним чином експлікує семантичну структуру словника мови художнього проектування, містить у собі ті парадигматичні відношення, які реалізуються в синтагматиці, тобто тезаурусні зв'язки проявляються і формуються на функціональному рівні. Ось чому із системним та структурним підходами до вивчення дизайнерської

термінології у профільній школі нерозривно пов'язаний функціональний підхід. Необхідність ефективного лінгвістичного забезпечення інформаційно-пошукових дизайнерських систем для шкільного віку робить тезаурусовий опис термінології з ОД у ЗНЗ актуальним і перспективним науково-прикладним завданням.

Література

1. Антонович Є.А. Теоретико-методологічні засади дизайну [Текст] / Є.А.Антонович // Скрижалі. Декоративне мистецтво і дизайн: наук.–мист. студії / Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука; редкол. І.І. Міщенко та ін. – Київ–Чернівці: Видавн. дім «Родовід», 2009. – С.199–210.
2. Антонович Є.А. Теорія і методика дизайну в контексті розробки концепції сучасного національного дизайну // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць №13. – Спец. вип.: Мистецько-педагогічна освіта: проблеми та перспективи. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – С.3–10.
3. Антонович Є.А., Василюшин Я.В., Шпільчак В.А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури: навч. посібник. – Львів: Світ, 2001. – 240 с.: іл.
4. Антонович Є.А., Вдовченко В.В та ін. Етнодизайн: Експериментальна програма для 5-9 кл. // Сільська школа України. – 2004/ – №21 (93). – С.4–23.
5. Антонович Є.А., Вдовченко В.В. Синтез дизайну і технологій у системі національної неперервної дизайн-освіти / Теорія і методика виховання: Науково-педагогічний вісник / за ред. В.Г. Бутенка. – Херсон: Грінь Д.С. – 2012. – Вип. 2. – С.4–10.
6. Антонович Є.А., Вдовченко В.В. Сучасна модель довузівської підготовки з «Основ дизайну» на засадах етнодизайну для дизайнерських факультетів мистецьких вишів // Етнодизайн: європейський вектор розвитку і національний контекст: зб. наук. праць / упорядн. і відп. ред. Є.А. Антонович. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. – Кн. 1. – С.279–289.
7. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво: підручник / Є.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.Є. Станкевич. – Львів: Світ, 1993. – 272 с.: іл.
8. Антонович Є.А., Вдовченко В.В. Сучасні підходи до розробки навчально-методичного комплексу з «Основ дизайну» для профільної школи у неперервній системі національної дизайн-освіти (на базі етнодизайну) // Становлення і розвиток етнодизайну: український та європейський досвід: зб. наук. праць / упорядн. і відп. ред. Є.А. Антонович. – Полтава: Полтавський літератор, 2012. – Кн. 1. – С. 107–127.
9. Антонович Є.А., Вдовченко В.В. Фундаментальні та прикладні дослідження синтезу дизайну і технологій у системі неперервної дизайнерської та технологічної освіти // Становлення і розвиток етнодизайну: український та європейський досвід: зб. наук. праць / упорядн. і відп. ред. Є.А. Антонович. – Полтава: Полтавський літератор, 2012. – Кн. 1. – С. 104–113.
10. Вдовченко В.В. Застосування понять з дизайнерського проектування в технологічній освіті // Zbiór raportów naukowych “Aktualne naukowe badania. Od teorii do praktyki”/ (30/03/2014 – 31/03/2014). – Warszawa Wydawca: Sp. Z o.o. «Diamont trading tour», 2014. – С. 59–60.

УДК 78.071.4:378:786.2

Ван Сює

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОГЛЯДІВ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ НА ПРОБЛЕМУ ЗВУКОУТВОРЕННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

В статтє проанализированы взгляды ведущих музыкантов-педагогов на проблему звукоизвлечения как ведущего компонента исполнительского мастерства, определены